

**FALEŠNÉ FETWY
JAKO PODOBA
ANTI-ISLÁMU
A LIMITY KONCEPTU
ISLAMOFOBIE**

ALÍ VĚTROVEC

2018

www.e-islam.cz

SUMMARY

This article deals with case study of fake fatwa, that is media missinterpretation of real qualified response of an authority in islamic jurisprudence or completely baseless story where also the authority is absent, missing or cannot be properly proven by evidence.

Author's research on this online phenomenon between 2005 and 2017 and included 13 highly viral cases circulating on the Internet and surpassing local contexts. 10 of them could be characterized as anti-islamic and 8 of them were directly related to existing islamophobic networks and discourses.

This case study serves as background for further hypothesis on insufficiency of islamophobia as recently coined term for hatred towards muslims. Author suggests that the term anti-islam is more suitable and serves its purpose far better since such phenomena support the existence of distinctive discourses of hatred and antipathy nourished by peculiar malconstruction of the others' beliefs or/and practices.

key words: muslim, islám, media, fatwa, hoax, fake news, islamofobie, anti-islám, orientalizmus

1. ÚVOD

Současnost přináší nečekané výzvy pramenící z radikálně nových společenských paradigmat týkajících se jednak proměny medií a prostředků masové komunikace a jednak globalizace a z ní pramenící dálkové, masové migrace osob s kulturně a nábožensky odlišným backgroundem. Obě tendence se podepisují na fenoménu, který popisuje tento článek – *anti-islámu* a úžeji i *falešné fatwě*.

Fatwou budeme rozumět výpověď o islámu a/či islámském právním pořádku, věrouce či řešení konkrétní situace v praktickém životě věřících, zaštitěnou jménem či institucí oprávněnou k takovým vyjádřením, tj. akceptovanou muslimy jako autorita. *Falešnou* ji nazýváme proto, že se jedná o vyjádření, které je prokazatelně doložitelné jako dezinformace, resp. *hoax* či falešná správa. Falešnou fatwu tak představuje masově (zejména v prostředí internetu či sociálních sítí) sdílená výpověď o islámu a jeho zásadách navenek zaštiťovaná nějakou autoritou – učencem, institucí nebo jinou – která se při důkladnějším pohledu ukáže jako lživá či nedohledatelná, buď pro neexistenci daného učence či instituce, nebo tyto sice existují, nicméně danou fatwu nikdy nevydaly, anebo sice vydaly fatwu na podobné téma, nicméně zpráva o ní byla natolik dezinterpretována, že ji postavila do zcela nového, zavádějícího kontextu. Falešnou fatwou tedy pro potřeby článku není ojedinělý či dokonce zcela a doložitelně zcestný, avšak dohledatelný názor existujícího muslima či tendenční vyjádření okrajové islámské autority, byť by dotýčný teoreticky ani nebyl kvalifikován pro vydávání fatew či jeho vidění bylo opakovaně odsouzeno daleko kvalifikovanějšími a široce respektovanými islámskými učiteli a jejich komisemi.¹

Vzhledem k bulvární, šokující a konfliktní povaze většiny falešných fatew zachycených v online prostředí vede jejich existence k hypotéze o kulturní produkci specifického druhu interpretací v rámci svébytného narativu o islámu, muslimy minimálně problematizujícího či vůči nim přímo nepřátelského, který v článku označuji neologizmem *anti-islám*. Tato kulturní produkce pak může, byť nutně nemusí, být motivem či racionalizací nenávisti a agresivního jednání vůči muslimům, popisovaného v části literatury jako *islamofobie*. Součástí článku je proto i stručné zhodnocení a kritická reflexe islamofobie coby analytické kategorie.

Navzdory výše nastíněným okolnostem je falešná fatwa jev tak starý jako samotná instituce fatwy.

---

1 Tedy například fatwa Usámy bin Ládina prikazující zabít jakékoli občany západních zemí bez dalšího rozlišení není v tomto článku kvalifikovatelná jako falešná, neboť její tvůrce doložitelně existoval a prokazatelně se k ní hlásil v té podobě, v jaké byla prezentována medií.

Za jednu z prvních svého druhu lze možná považovat už příběh tzv. *satanských veršů*, kde se hlavním zdrojem kontroverze stala otázka, zda Muhammad náhodou přechodně nezahrnul do vznikajícího nového kultu také některá předislámská staroarabská božstva Mekkánců, aby své náboženství učinil pro ně přitažlivějším. Někteří učenci, jako Ibn Tajmíja a Muhammad ibn 'Abdulwahháb, kteří se tímto podáním, útočícím na samotný základ muslimské víry, na rozdíl od většiny ostatních islámských učenců historie zabývat neodmítají, ho docela konzistentně vysvětlují jako dezinterpretaci přítomných naslouchajících Kurajšovců, kteří ji posléze rozšířili v Mekce jako fámu.²

Další událostí podobného druhu je tehdejší pomluva, že al-Bucháří považoval Korán za stvořený v souladu s učením tehdy už poraženého teologického proudu *mu'tazily* a v protikladu k učení *ashábu l-hadís*, ke kterým se hlásil.³

Pod tento fenomén je možno také zařadit obvinění Ibn Tejmíji z antropomorfizmu a materializmu vznesené jeho oponenty z řad některých egyptských stoupců aš'aríjského kalámu.⁴

2. METODOLOGIE

Studie analyzuje vyjádření o islámu s charakterem fatwy, šířená v arabsko- a anglickojazyčných mediích mezi lety 2005-2017 splňující definici tzv. *hoaxů* a *fake news*. Jsou v ní zahrnuty jen případy označené a doložené jako padělky. Nezabývá se případy, jejichž nepravdivost je sporná (např. Chámeneiho fatwa proti atomovým zbraním). Nezaobírá se staršími či nedoložitelnými případy důvodně podezřelých a potenciálně falešných fatew jako je zrušení manželství při spatření nahoty ženy nebo možnost vzniku soukojenectví i v dospělosti mezi kolegy v zaměstnání, pokud jsou opačného pohlaví.⁵ Nezabývá se vyjádřeními muslimů bez kvalifikace *muftího*. Nezabývá se vyjádřeními učenců obecně kvalifikovaných pro vydávání fatew, kteří prokazatelně vydali nějaká obskurní stanoviska, nebo odpovídali v rozporu s převažujícím mainstreamovým viděním, či byli opraveni nebo vyvráceni jinými autoritami. Jejich názory představují tzv. podivný či rozporovaný názor,

---

2 Historii této interpretace viz Ahmed 1998, 67-124.

3 Viz Sijaru a'lámi n-nubalá', 14/455-464.

4 Podrobněji viz Laoust 1986, 951.

5 I ty jsou mnohdy uváděné jako falešné, ovšem bez jasného prokázání jejich falešnosti. Více viz „How Mars became haram: A guide to freaky fatwa news.“ in *MuslimMonitor*. 25. II. 2014. <<https://muslimmatters.org/2014/02/25/how-mars-became-haram-a-guide-to-freaky-fatwa-news/>> [20. IV. 2018].

označovaný v islámsko-právní vědě jako *ar-ra'ju š-šázz*.⁶ Jakkoli chybné či odmítané, nejsou takové názory ani hoaxem, ani fake news. Kritériem výběru byla rozšířenost dané fámy, intenzita s jakou překonala lokální kontext a získala si opakovanou pozornost předních světových medií. Některé z nich byly zaznamenány i v českých a slovenských zdrojích. Vyhledávání fám probíhalo pomocí internetového vyhledávače *Google.com* za použití klíčových slov „fake“, „fatwa“ a „hoax.“ Dále se sledovala, pokud to bylo aspoň trochu možné, historie dané zprávy na internetu až k původním zdrojům. Zachycené fámy byly tématicky kódovány metodou popisného tematického kódování⁷ do subkategorií alimentárních zákazů, žen, násilí, sexuality a modernity. Sledovalo se i užití fám jedinci šířícími z různých důvodů protimuslimskou agendu. Každé falešné fatwě mohl být přiřazen libovolný počet těchto subkategorií, jejich frekvence se následně sčítala a vyhodnocovala.

Hoaxem rozumíme internetovou fámu, mámivý nepravdivý obsah šířený elektronickou komunikací zpravidla ve formě hromadného emailu s výzvou k dalšímu šíření.⁸ Jako *fake news* jsou obvykle označovány cíleně šířené záměrně lživé správy, objevující se na internetu či v jiných médiích, obvykle šířené s cílem prosazovat určité politické stanovisko anebo jako vtíp.⁹ Takové zprávy se obzvláště efektivně šíří na sociálních sítích. E. Hunt o fake news poznamenává:

„Ve své nejčistší podobě jsou fake news zcela vymyšlené, manipulované, aby připomínali seriózní žurnalistiku a aby přitáhly maximum pozornosti.“¹⁰

Hoaxy, fake news a mediální manipulace se často vyznačují tendencí šířit paniku, strach a zmatek, argumentačními fauly, historickým revizionizmem, unáhlenými generalizacemi, vzájemným cyklickým odkazováním a vytrvalým šířením recyklovaných, mnohokrát vyvrácených lží, institucionalizací viny a znevažováním vzdělanosti.

Ve falešných zprávách lze často objevit geografické a jiné faktické nepřesnosti, odvolávají se na důvěryhodné zdroje, které často nejmenují, používá se karta zdůraznění reálné, nebo smyšlené jedinečnosti informace, kterou se jiným nepodařilo získat.¹¹ Někdy se vytváří umělé křížové odkazování nebo se uvádějí neprecizní, neověřitelné citace.

6 Pro přepis arabských výrazů a jmen používám zjednodušenou verzi standardu DIN-31635 s úpravami: žádná rozlišovací znaménka pro dentály a emfatické fonémy, zadní čípkové q přepisují jako k, hamzatu l-wuwl vynechávám a přízpůsobuji předcházející harace jako v mluveném slovu a složená vlastní jména se slovy 'abdu- a -dín přepisují dohromady.

7 Angl. descriptive coding/topic coding, viz Saldaña 2009, 3-8.

8 Definice viz „Čo je to hoax?“ in Hoax.sk. Online na <<https://hoax.sk/co-je-to-hoax/>> [k 19. IV. 2018].

9 Toto je definice podle *Cambridge Learner's Dictionary*. Viz <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>> [19.IV. 2018].

10 Hunt 2016.

11 Ilowiecki 2008, 72-74.

Podle Mezinárodní federace svazů knihoven a knihovníků (IFLA) jsou hlavními rozpoznávacími znaky hoaxů a fake news pofiderní zdroj, inkonzistence, nevěrohodní autoři, recyklace starých správ k novému datu, konformita se stereotypy, zpochybnění ze strany odborníků a obskurnost.¹²

Pro jejich zachytávání a odhalování vznikly databáze hoaxů a fake news u nás a v zahraničí, z nichž největší je mezinárodní síť *The International Fact-Checking Network* (IFCN), spuštěná v roce 2015. Podporuje transnacionální spolupráci v ověřování faktů, poskytuje odborná školení a disponuje kodexem principů.¹³ Přidruženým členem je i domácí server *Demagog.cz*. Podobné existují i v zahraničí (například francouzský *CrossCheck*).

3. TEORIE FALEŠNÝCH FATEW

3.1 Instituce fatwy a její důležitost pro islám

Fatwa (z arab. *fatwá*) znamená v arabském jazyce autoritativní odpověď, v šari'atské terminologii pak nezávislý islámsko-právní posudek či dobrozdání, vypracované muftím na konkrétní otázku mustaftího (jednotlivce, kolektivu či instituce), často v záležitostech bez předcházející opory v textu Koránu nebo Sunny. Může jít i o kvalifikovanou odpověď učenice na otázku o islámu obecně.¹⁴ Instituce fatwy (arab. *fatjá*) podle Walshe přibližně odpovídá zásadě *ius respondendi* v římském právu.¹⁵

Fatwa se vždy týká náboženského, nikoli zákonně-procesního aspektu řešeného problému. Sama o sobě, dokud není přijata určitým soudem jako závazná ve věci konkrétní projednávané kauzy, nemá právní vymahatelnost, na rozdíl od pravomocného rozhodnutí soudu. Fatwa se ovšem týká více méně každého, kdo se ocitne v dané situaci, kdežto rozhodnutí soudu se váže specificky vždy jen k projednávanému případu a k žádnému jinému. Rozhodnutí soudu se dále na rozdíl od fatwy nemůže týkat obřadu (tj. sféry liturgie, arab. *al-'ibádát*), soukromého života jedince apod.¹⁶ Fatwa je výkladem zákona a je tedy pouze

---

12 Viz "How to Spot Fake News" in IFLA blogs. 27. I. 2017. <<https://www.ifla.org/publications/node/11174>> [19.IV. 2018].

13 Více viz „International Fact-Checking Network factcheckers' code of principles" in Poynter. 15 IX. 2016. <<https://www.poynter.org/international-fact-checking-network-fact-checkers-code-principles>> <https://crosscheck.firstdraftnews.org/france-en/> [19. IV. 2018].

14 Attar 2017, 222.

15 Walsh 1991, 866.

16 Attar 2017, 224-225.

interpretativního charakteru (arab. *šar'un muawwalun*) a nikoli zjeveným právním dogmatem (arab. *šar'un munazzalun*).¹⁷

Požadovaná kvalifikace muftího (může jím být jedinec, či instituce¹⁸) zahrnuje islámské vyznání, spravedlivost a schopnost samostatného nalézání odpovědi (arab. *idžtihád*).¹⁹ Na rozdíl od soudce, muftím může být i otrok, žena, či smyslově postižený člověk.²⁰ Muftí na rozdíl od soudce nemusí být nutně jmenován státem.²¹ Nicméně jeho služba byla se vznikem mazhabů islámsko-právního myšlení postupně institucionalizována.²²

Instituce fatwy začala jako nezávislá, postupem času se dostávala pod kontrolu státu. V mamlúcké době byli muftíjové jmenováni vládcem. Vrcholem institucionalizace fatwy bylo období Osmanské říše, kdy úřad fatwy vedl jediný *šejhü l-islám* pro celou říši a jeho rozhodnutí byla archivována speciálním úřadem *fetwácháne*. Ostatní muftíjové plnili jen funkci náboženských expertů s lokální působností.²³

V moderní době instituce fatwy až na výjimky ve všech muslimských zemích téměř ztratila svou původní návaznost na legislativu, která se nyní řídí právními kodexy a sbírkami zákonů po západním vzoru. Muftíjové zodpovídají za náboženské a obřadní záležitosti a též slouží jako reprezentanti příslušných náboženských komunit. Např. v dnešním Turecku existuje při Ministerstvu pro náboženské záležitosti organizace muftíjství, ovšem bez možnosti vyjadřovat se k záležitostem jinak řešeným zákony.²⁴

3.2 Proč současná media zvyhodňují hoaxy

I. Ramonet od 70. let rozpoznává nový způsob informování skrze moderní technologii, v níž je arbitrem pravdy nikoli novinář, ale technika, která „*nikdy nelže*.“²⁵

Přibližuje posun v objemu a rychlosti šířené informace:

„Jediný výtisk nedělního vydání New York Times obsahuje více informací, než si mohla osvojit vzdělaná osoba v osmnáctém století za celý svůj život.“²⁶

Nástup internetu a sociálních medií dal tuto techniku do rukou masám nevzdělaným v žurnalistickém řemesle. Mediální obsah vytvořený konkrétním člověkem, často členem téže

17 Ibid., 230.

18 Např. Stálá komise pro fatwy v Saúdské Arábii nebo Evropská rada pro fatwy.

19 Podle velké části učenců je doména *idžtihádu* přibližně identická s doménou fatwy, muftí, který není mudžtahidem, pouze oznamuje verdikt jiného, který jím je a je tedy muftím pouze v přeneseném, nikoli skutečném smyslu. Viz Attar 2017, 231-232.

20 Walsh 1991, 866.

21 Ibid., str. 226.

22 Ibid., str. 229.

23 Walsh 1991, 866.

24 Attar 2017, 229.

25 Ramonet 2003, 18.

26 Ibid., str. 59-60.

sociální skupiny, je navíc pro příjemce atraktivnější, než profesionální výstup anonymního odborníka. I v internetové sféře jsme svědky posunu od objektivního popisného textu k audiovizuální prezentaci, sdílení a cirkulaci videí a fotografií. Důležitá je čím dál více interpretace samotné události než událost sama - viz neúměrně přebujelá blogosféra a bezpočet internetových diskusí, které se nevyhýbají žádnému tématu. Na nich je pak markantní schematizace a povrchnost sdílených názorů.

Základním nástrojem orientace v chaotickém proudu informací jsou zažitá schémata, dále působící jako filtr. Pomáhají zhodnocovat další informace a zařazovat je do předem ustálených kategorií a konceptů, zacelují díry v informovanosti a varují před možnými konflikty, případně nastiňují jejich potenciální řešení.²⁷

Základním schématem dnešní medializace je:

na základě světonázoru a pohledu na realitu úmyslně vybraná událost, nebo dění → nenáhodný výklad této události nebo dění → utvrzení ve stávajícím světonázoru a pohledu na realitu.

Takové schéma pak, zejména pokud si má medium udržet pozornost, přeje hoaxům a fake news. Vosoughi et al. zkoumali šíření falešných zpráv na sociální síti Twitter v letech 2006 – 2017. Za tu dobu jich bylo šířeno okolo 126000, s dosahem průměrně 3 miliony uživatelů, přičemž jejich aktivních šířitelů bylo až stonásobně více než u pravdivých zpráv.²⁸

Důvodů vysvětlujících tento stav se nabízí vícero.

Prvním je koncept tzv. *infotainmentu*, tedy obliby zábavných a pro čtenáře poutavých zpráv. Ty označují někteří autoři za tzv. *soft news* – jinak nedůležité skandály, kriminalita, celebrity a kuriozity.²⁹ Tyto zprávy někdy slouží k odpoutání pozornosti od důležitějších otázek, případně pro záměrné zasazení nedůvěry.

Postman píše:

„Bez většího protestu a pro veřejnost skoro nepozorovaně se politika, náboženství, informace, sport, osvěta i hospodářství v masmédiích proměnily na doplněk zábavního průmyslu.“³⁰

Dalším jsou specifika události, která ji předurčují stát se zprávou. Jde zejména o negativizmus a drastičnost, narušení ideálního světa konzumenta zpráv, okamžitost a aktuálnost, snadná vnímatelnost a ostrý kontrast s normalitou, jednoznačnost, předvídatelnost a soulad se

27 Kunczik & Zipfel 2006, 175-177.

28 Vosoughi et al. 2018, 1146-1151.

29 Ilowiecki 2008, 71.

30 Postman, Neil. 1985. *Amusing Ourselves to Death*, New York. Citováno dle Ibid., 27.

zažitými stereotypy, senzace (nikoli v protikladu k prvnímu, ale v senzační míře toho, jak ho naplňuje), kulturní blízkost a důležitost pro příjemce. Platí, že navzdory globalizaci podíl zahraničního zpravodajství klesá.³¹

V neposlední řadě jde o záměrné šíření poplašné zprávy a strachu, které ovšem nepůsobí vždy a může přinést i kontra efekt. Aby se mu zabránilo, musí být hrozba vnímána jako dostatečně aktuální a relevantní. Efekt se zvýší, obdrží-li recipienti jasné a jednoduché, reálné důvody jak se dané hrozbě vyhnout a zabránit jí.³²

3.3 *Anti-islám a limity konceptu islamofobie*

Islamofobie bývá popisována jako amalgám rozprav, chování a struktur, které v diskursu vyjadřují a udržují obavy, úzkosti, strachy, odmítání a nepřátelství vůči muslimům.³³ Projevuje se diskriminací, exkluzí, násilím a předsudky.³⁴

Ačkoli je islamofobie pojmem frekventovaným, doposud nebyla poskytnuta její uspokojivá definice, odbornou veřejností nikdy nebyla konsenzuálně přijata a její analytický přínos je některými právem považován za „*přehnaně svazující*.“³⁵ Nicméně státní bezpečnostní orgány i mezinárodní instituce zaměřené na podporu lidských práv s ní operují, např. ve zprávách o monitoringu extremismu.³⁶

Kritika vidí v první řadě jako nerozumné užívat pojmu evokujícího souvislost s psychiatrickými diagnózami a iracionálním, patologickým strachem, neboť blokuje racionální diskusi. V případě islamofobie i širší xenofobie však nejde o duševní nemoc, ale o vyhraněný názor a tedy racionalizovaný, rozumem utvářený individuální postoj. Její označení za *-fobii* je pouze historicky danou metonymií, analogickou např. k termínu *rusofobie*. Navíc bez problému není ani první část složeniny z hlediska toho, co a z jaké perspektivy je vlastně odmítáno jakožto islámské či muslimské.

V současnosti zažívaná politická korektnost a časté nadužívání tohoto pojmu vede k jeho devalvací a ke zcela zbytečné stigmatizaci jakéhokoli kritického hlasu či demonizaci jakékoli formy nesouhlasu s islámem či muslimy nebo opozice vůči nim. Skutečná kritika se pak od nežádoucí nenávisti liší dodržením zásad rovného zacházení³⁷ – věcnost a způsob kritiky

---

31 Kunczik & Zipfel 2006, 247.

32 Kunczik & Zipfel 2006, 168.

33 Richardson 2013.

34 Linhartová & Janků 2016, 371 a 377.

35 Topinka 2016, 12.

36 Linhartová 2016, 181.

37 Podrobněji viz zpráva European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) z roku 2006, str. 62.

islámu či muslimů musí být takový, aby její dikce a formulace byla přenositelná i na jiné lidské skupiny aniž by vedla k nenávisti vůči kritizovaným.

V dnešní době se vytvořily také společenské struktury a politické proudy, zneužívající tématu islamofobie pro nálepkování svých politických oponentů na té či oné straně barikády a tím se původně neutrální popisné označení svébytného druhu nenávisti začíná pomalu plnit ideologizovaným či přímo ideologickým obsahem. Díky tomu hrozí, že společnost se reálnou nenávistí vůči muslimům odmítne nebo přestane zabývat, či si ji dokonce racionalizuje jako oprávněný vzdor proti multikulturalizmu, vnímanému jako oktrojovaný panevropskými liberálními a neomarxistickými elitáři.

V neposlední řadě při pohledu na splývající odpor proti přistěhovalcům a proti muslimům se odůvodněně lze i zamýšlet, nakolik je nutné a opodstatněné oddělovat specificky protimuslimské nenávisti od širších, obecnějších, rozšířenějších a překrývajících se hostilit proti migrantům či lidem jiné barvy pleti či odlišného vzhledu.

Vyjadřuji proto přesvědčení, že islamofobie je dnes už zastaralá (koncept ostatně existuje již od 20. let 20. století)³⁸ a v kontextu dnešního dění i nepříliš šťastná nálepka pro celé spektrum reálných protimuslimských nepřátelství, jejichž jednotlivé typy je nutno od sebe přísně odlišovat – od přirozené nedůvěry k cizímu a vznikající morální paniky z narůstající a viditelnější muslimské přítomnosti v tradičně nemuslimských zemích a nekontrolované migrace dovnitř nich, přes skepsi ohledně jakékoli možnosti mírového soužití s muslimskými minoritami až po a priori odmítavý postoj vůči muslimům jakožto konkrétním lidem. Toto vše se může, také však častěji vůbec nemusí, nakonec projevit zaznamenaným násilím proti lidem označeným pachateli tohoto násilí za muslimy, případně jejich institucím či majetku, vnímaným jako symbolika nepřátelského islámu.

Lpění na jediné sémantické kategorii pro tak rozsáhlou škálu fenoménů vnímám z analytického hlediska jako neúčinné a neplodně redukující. Daleko smysluplnější je využití psychologické Allportovy stupnice předsudků (1954). Pětidílná vzestupná škála zahrnuje (1) posměch, potom (2) ostrakizaci, dále (3) diskriminaci a jemnou agresi (oproti posměchu systematizovaný a soustavný verbální útok), pokračuje (4) fyzickými útoky a končí (5) vyhlazováním v podobě etnické čistky.³⁹ Tato stupnice umožňuje lépe zachytit všechny nuance a adekvátněji kvalifikovat šíři událostí různé intenzity a společenské nebezpečnosti, od posměšků na politického kandidáta coby reálného či údajného muslima až po genocidu konkrétní muslimské komunity na daném místě, které bychom jinak byli nuceni buď všechny

---

38 Vakil 2010, 52.

39 Watson 2007, 45-46.

označit totožným generalizujícím termínem islamofobie, anebo je jen vágně pokládat za její přímý či nepřímý důsledek.

Termín islamofobie navrhuji ovšem nezavrhnout zcela, ale rezervovat ho výhradně pro cílené, právně kvalifikovatelné útoky na jiné osoby z důvodu jejich identifikace jakožto muslimů. A právě v tomto smyslu je takto definovaná islamofobie sociopatologickým průmětem hostility sociálních skupin nemuslimů vůči sociálním skupinám muslimů vlivem budování reaktivní identity, tedy sebepojetí „*definovaného opozicí vůči jinakým*.“⁴⁰ Islamofobie je tedy specifickým případem verbální či fyzické nenávislné trestné činnosti vůči skupině obyvatel a jednotlivci, jejímž cílem jsou konkrétní muslimové či jejich instituce a majetek a důvodem skutečnost, že jsou jako muslimové vnímáni. Tím islamofobní jednání převádí do hypertrofované polohy historicky zakořeněné nepřátelství i přirozenou obavu z jinakého (zde v tomto případě islámského), či snahu o dosažení maximální konformity v komunitě a vyhranění proti komunitám v jiném teritoriu, což vše pramení z vrozeného kognitivního nastavení člověka.

Ideologický postoj a kulturní vzorec stojící v pozadí tohoto procesu nazývám *anti-islámem*.⁴¹ Jde o široce sdílený a historicky podmíněný negativistický narativ o islámu a muslimech, pokračující celá staletí a prorůstající do národních mýtů, kultur, literárních tradic a uměleckých zpodobnění. Takový narativ objevuje Al-Shaikh-Ali též ve sféře umění a literatury západní Evropy a posléze i USA. Nazývá ho ještě „*islamofobním diskursem*.“⁴² Všimá si, že protimuslimskost se v něm často stává nosičem a ospravedlněním pro překročení dobových konvencí v popisech a zobrazování násilí a sexuality. Příkladem takového díla je nahá skulptura amerického sochaře Hiram Powerse nazvaná *Řecká otrokyně*, představená v Londýně roku 1846. Získala neskutečnou popularitu mezi kritiky i veřejností v jinak poměrně značně prudérní době:

„Tajemství její popularity tkví právě v jejím tematickém příběhu (pečlivě představovaným samotným umělcem i organizátory výstav): Socha představuje mladou křesťanskou pannu, jíž zajali „ukrutní a bezbožní muslimové Turci“ a unesli ji poté, co vyvraždili její rodinu. Prodávají ji jako sexuální zboží a to je okamžik, který ztvárnil umělec.“⁴³

Právě tento příběh pak:

„[D]ovoloval hledět na nahotu bez pocitu viny v době, kdy náboženský duch dominoval názorům týkajícím se tělesnosti.“ a „náboženský duch se utopil v náboženské nenávisti. Diváci

---

40 Allievi 2006, 37.

41 U některých autorů odpovídá konceptu tzv. akademické islamofobie. Více viz Ramberg, Ingrid. 2004. Islamophobia and its consequences on young people. Budapešť: European Youth Centre.

42 Al-Sheikh-Ali 2011, 469-501.

43 Ibid., 482

byli přesvědčeni, že účel tohoto druhu explicitní nahoty není smysluplnost, ale šlechetný účel, kvůli čemuž je dílo hodno shlédnutí.⁴⁴

Podobný účel má zobrazování explicitně lascivních nebo brutálních obsahů v pokleslé literární a později i filmové tvorbě – udržuje kolektivní narativ o „dobrých nás“ a „špatých jiných.“ Důležitým konceptem pro porozumění anti-islámu je tak *orientalismus* - manipulativní předsudečná znalost o orientálním „jinakém,“ zde využitá k budování exkluzivity a ostrého dělítka mezi „námi“ a „muslimskými jinými.“⁴⁵

4. PROBLEMATIKA FALEŠNÝCH FATEW

4.1 Případy falešných fatew

Země je plochá

Významnému saúdskoarabskému učenici 20. století, 'Abdul'azízu ibn Bázovi (1910-1999), populárnímu v salafijských kruzích po celém světě, se mylně připisuje názor, že země je plochá. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších falešných fatew a v oběhu je dodnes.⁴⁶ Recyklována bývá také protimuslimskou propagandou.⁴⁷

Egyptský levicový novinář Ahmad Baháuddín (1927–1996) 15. dubna 1966 v sekularistickém časopise *al-Musawwir* uveřejnil kritiku vlády Saúdské Arábie, bojující proti idejím socialismu,⁴⁸ v níž ilustroval saúdskou válku proti pokroku výzvou, kterou měl učenec asi dva měsíce předtím zveřejnit ve všech důležitých saúdských novinách: „*Kdokoli tvrdí, že Země je kulatá a obíhá kolem Slunce, je odpadlík, jehož je povoleno zabít.*“ Ibn Báz záhy poté Baháuddínovo tvrzení dementoval s tím, že jeho fatwa hovořila o odpadlictví osoby, která tvrdí, že Slunce je statické, protože tím popírá Korán. Mimo jiné uvedl:

„Text jsem uveřejnil v ramadánu 1385 (únoru 1966 – pozn. překladu). S jeho obsahem se mohli obeznámit čtenáři nejen v naší, ale i mnoha jiných zemích a přesvědčit se, že jsem vůbec nehovořil ani o negaci, ani o potvrzení kulatosti Země a už vůbec o povolení prolít krev toho, kdo ji považuje za kulatou. Ba co více, v tomto článku jsem uvedl tvrzení Ibnu l-Kajjima nepřímou potvrzující kulatost země.“⁴⁹

---

44 Ibid., 484.

45 Said 2003, 68.

46 Viz např. nekrolog „Shaikh Bin Baz“ in *The Economist*. 20.V. 1999.
<<https://www.economist.com/node/207229>> [19. IV. 2018].

47 Např. Ibrahim 2012.

48 Podrobnou genezi hoaxy i s přesnými zdroji viz Durmić 2015.

49 Viz Madžmú'u fatáwá, 1/157–158.

Ibn Báz ani neprohlásil za nevěřící ty, kteří hovoří, že Země obíhá okolo Slunce, ačkoli se s tímto viděním na základě diskutabilního výkladu několika koránských slov sám neztotožňoval.⁵⁰

Dítě potrestáno rozdrčením ruky

Série hromadným e-mailem šířených fotografií údajného trestu chlapce z Íránu podle islámského práva není fatwou v pravém smyslu slova. Nicméně jde ze své podstaty o rozsudek, který by musel vynést učenec (ve formě fatwy) a přijmout soud (ve formě soudního nařízení). Chlapec měl ukradnout na trhu chleba a být potrestán přjetím ruky automobilem. Hoax získal pozornost i v ČR a upozorňuje na něj i portál *Hoax.cz* s vysvětlením, že se ve skutečnosti jedná o sérii fotografií z pouličního představení nejmenovaného iluzionisty. Jeho první záchyt byl v červenci 2005.⁵¹

Skupinová znásilnění jsou povolena

Progresivistický zpravodajský web *AlterNet.org* uveřejnil počátkem roku 2013 zprávu převzatou z arabských a perských zdrojů (originálním zdrojem byl libanonský *al-Džadíd*) z roku 2012, že saúdskoarabský učenec Muhammad al-'Arífí, podporující toho času syrskou opozici, povolil fatwou na Twitteru sunnitským válečníkům v Sýrii skupinově znásilňovat nesunnitské ženy a brát si konkubíny, což nazval „*sexuálním džihádem*.“ Článek záhy přebrala další media a ačkoli sám původní zdroj záhy připojil dementi od samotného al-'Arífího, šířil se internetem dál, v některých případech vypustili al-'Arífího jméno a namísto něj dodali „*neznámý zdroj*.“ Údajná fatwa byla jednak dvojnásobně dlouhá, než povolují pravidla pro délku příspěvků na sociální síti Twitter a jednak libanonská reportérka Malika Jebari osobně dosvědčila, že šlo o výmysl. Kromě syrského bojiště téma zarezonovalo i ve vnitropolitickém boji mezi sekulárními silami a islamistickou an-Nahdou v Tunisku.⁵²

Manžel může v případě hladomoru sníst svou manželku či části jejího těla

Fatwu povolující takové počínání měl vydat koncem března 2015 saúdskoarabský muftí Álu š-Šejch. Zpráva o ní začala jako vtip marockého satirika písícího pod pseudonymem Isráfil al-Maghribí a posléze byla přejata nejprve íránskými, potom arabskými, indickými a dalšími světovými medii jako fakt. Nebylo přitom ani jasné, kdy měl muftí fatwu vydat, na jeho

50 Viz al-Adilletu n-naklájatu 'alá imkáni s-su'údi ila l-kawákibi wa 'alá džarajáni š-šamsi wa l-kamari wa sukúni l-ard, str. 73. Podobného názoru byli z historických učenců např. al-Kurtubí a as-Sujútí.

51 Viz „Krutý trest pro dítě podle islámského práva“ in Hoax.cz <<http://www.hoax.cz/hoax/kruty-trest-pro-dite-podle-islamskeho-prava/>> [19.IV. 2018]

52 Genezi hoaxu viz Nasr 2013.

oficiálních stránkách se nikdy neobjevila. Naopak samotný muftí fatwu popřel vlastním oficiálním prohlášením přes Saúdskou tiskovou agenturu (SPA).⁵³

Dá'íš přikázal ženskou obřízku

Během tiskové konference OSN v Ženevě v červenci 2014 vzniklo na základě údajů několika aktivistů monitorujících situaci v severním Iráku a v Sýrii podezření, že militantní extremisté z takfírovského hnutí Dá'íš (ISIS) hodlají na základě fatwy vydané některým z jejich kleriků obřezat všechny ženy v oblasti. Ženská obřízka je však v daném regionu praktikou naprosto neznámou. Dokument předložený OSN koloval po Twitteru již rok, na samotném území kontrolovaném extremisty k ničemu takovému nedošlo. Experti z OSN následně údajnou fatwu doložili jako podvrh⁵⁴ a jako takový jej dementovaly i zdroje blízké takfírovcům z Dá'íš.⁵⁵

Fatwa a egyptský zákon povolující nekrofilii

Arabská media referovala o fatwě nejmenovaného učence a následném návrhu zákona povolit mužům styk se zesnulými manželkami. Návrh měli předložit poslanci blízcí Muslimskému bratrstvu v době vlády exprezidenta al-Mursího. Návrh měl být součástí balíčku údajně omezujícího práva žen na vzdělávání a zaměstnání, včetně snížení hranice vstupu do manželství. *Daily Mail* s odvoláním na egyptskou ambasádu v Londýně prohlásil zprávu za lživou.⁵⁶ Začala v roce 2010 ve státním deníku *al-Ahrám* sloupkem sekularistického novináře Amra 'Abdussámího, varujícím před islamizací země, který se inspiroval obskurními vyjádřeními existujícího, byť silně kontroverzního marockého učence 'Abdulbáří Zamzamího.⁵⁷

Zákaz konzumace banánů ženami

Začátkem října 2011 koloval po internetu email o „*nejmenovaném islámském klerikovi z Evropy*“ který ve své fatwě zakázal ženám konzumovat banány, okurky, mrkve, cukety či jiné ovoce a zeleninu, které by v nich evokovaly sexuální myšlenky. Jako zdroj byl uveden

53 Viz „Saudi cleric denies issuing fatwa 'allowing husbands to eat wives in case of extreme hunger“ in The Express Tribune. 10. IV. 2015. < <https://tribune.com.pk/story/867348/saudi-cleric-denies-issuing-fatwa-allowing-husbands-to-eat-wives-in-case-of-extreme-hunger/> > [19. IV. 2018].

54 Více viz Spencer 2014.

55 Black & Hawrami 2014.

56 „Egypt's 'plans for farewell intercourse law so husbands can have sex with DEAD wives' branded completely false“ in Daily Mail. 26. IV. 2012. <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2135434/Egypt-plans-farewell-intercourse-law-husbands-sex-DEAD-wives-branded-completely-false.html#ixzz1tAMlrfB>> [18. IV. 2018].

57 Viz Hägglund & Carlshamre 2012.

egyptský web *BikyaMasr*, který se odkazoval na *el-Sanousa News*. Při hledání tohoto zdroje ovšem internetové vyhledávače odkazovaly zpět na *BikyaMasr*.⁵⁸ Zde byla autorkou článku místní editorka ženské sekce. Sdílely ji američtí protimuslimští aktivisté Robert Spencer a Pamella Geller. S. Mousaji na základě korespondence s šéfredaktorem tvrdí, že původní verze článku odkaz na *el-Sanousa News* vůbec neobsahovala a po stížnostech na nedohledatelnost byl zdroj přepsán na *Assawsana.com*. Web také připojil i vyjádření azharského učenice Gábira Tájí' Júsufa dementující původní anonymní fatwu.⁵⁹ Na webu *Assawsana.com* už dnes není původní arabský text fatwy dohledatelný.⁶⁰ Než byla doložena za falešnou, vysloužila si zpráva pozornost světových medií i sociálních sítí.⁶¹

Sebevražední atentátníci spolu mohou mít homosexuální styk

Časopis s homosexuální tematikou *The Advocate* v lednu 2013 přinesl zprávu o fatvě, dle níž spolu mohou sebevražední atentátníci análně obcovat, pokud jim to pomůže lépe ukrýt výbušninu. Obskurní vyjádření bylo připsáno šejchovi pojmenovaném Abu d-Damma al-Kassáb (v překladu přibližně „Krvavý řezník“). Na dodaném videu účelově přeloženém konzervativní americkou nadací Davida Horowitze však existující učenec 'Abdulláh al-Challáf předčítal jako odstrašující příklad vulgární anekdoty, kterou mu poslal jistý anonym.⁶²

Ženám je zakázáno pouštět klimatizaci

Íránský list *al-Alám* zveřejnil neověřitelný tweet údajného saúdskoarabského klerika pojmenovaného jen jako Abu l-A'lá⁶³, dle něž je zakázáno ženám pouštět doma klimatizaci, neboť její zvuk by na ně mohl přivábit pozornost mužů a zavdat tak příčinu pokušení. Zprávu do května 2013 převzala světová media včetně *International Bussiness Times*.⁶⁴ Existuje důvodné podezření, že šlo o protisaúdskou propagandu tradičních regionálních rivalů, pravost tweetu není ověřena dodnes, každopádně identita zdroje není ověřitelná.

Ženská necudnost způsobuje zemětřesení

Ženy nosící místo tradičního oděvu džíny a západní oblečení přivolávají zemětřesení a jiné přírodní katastrofy. Toto měl tvrdit přední pákistánský učenec Fazlur Rehmán. Zprávu

---

58 Mack 2011.

59 Mousaji 2011.

60 Údaj platný k 19. IV. 2018.

61 Planas 2011.

62 O genezi hoaxy viz Baker 2013.

63 Takové oslovení je kunja, tj. paedonym, oslovení podle jména prvorozeného dítěte. Není ani jménem, ani příjmením a zdroj je proto nedohledatelný.

64 Chumley 2013.

citovala přední světová media včetně *The Newyork Times*, který nakonec na popud odhalení hoaxu původní zprávu dementoval.⁶⁵

4.2 Co vše falešné fatwy vypovídají

Celkem se podařilo zachytit 13 vysoce virálních falešných fatew překračujících regionální hranice a vstupujících do jiných diskursů. Pokrývaly tematiku alimentárních zákazů (3), žen (8), násilí (4), sexuality (7) a vztahu k modernitě (4). Některá témata se překrývala - klasicky ženy, násilí a sexualita. Většina (10) hoaxů byla vůči muslimům negativní. 8 z nich mělo přímou spojitost s anti-islámským diskurzem.

Podle tvůrců serveru *MuslimMonitor* je cílem šíření falešných fatew většinou znedůvěryhodnění muslimů a islámu jakožto jejich náboženství. Falešné fatwy mají ukázat absurditu, nevědeckost a zpátečnickost muslimského myšlení, stejně jako mysoginii a posedlost vyznavačů islámu sexualitou či násilím. Mají tak úlohu potvrzovat orientalistický stereotyp a diskurz anti-islámu, podobně jako mediální experti z řad bývalých muslimů a politicky angažovaných „znalců poměrů“ v muslimském světě.⁶⁶ Barker konstatuje, že jakkoli často bývají falešné fatwy vyvráceny, dementi se nikdy nedočká takové pozornosti jako původní zpráva. Protiislámské lokální i globální kruhy jsou připraveny šířit i naprosté výmysly neodrážející realitu. Charakteristická je posedlost bizarními prvky sexuality. Vždy jde o potvrzení existujících stereotypů.⁶⁷

Falešné fatwy se objevují sporadicky bez jasného časového vzoru, získávají však pozornost v kontextu zvýšeného zájmu o otázky muslimského světa díky hrozbám terorizmu nebo vnitropolitickým krizím. To je v souladu s předpokladem obecně nízkého zájmu světové mediální veřejnosti o dění v severní Africe a jihozápadní Asii. V takových chvílích se pak i falešné fatwy mohou podílet na vyvolávání morální paniky z muslimské přítomnosti.⁶⁸

W. Ali et al. ve své obsáhlé studii anti-islámské sítě amerických „expertů“, „ověřovatelů“ a „aktivistů“ odkrývají fenomén pokřívání islámu s cílem démonizace muslimů. Do tohoto schématu patří i falešné fatwy, které mnozí ze studovaných jedinců využívají coby vděčného nosiče pro svou agendu. V rámci jimi nabízeného schématu má falešná fatwa především

---

65 „Media falls for ‘jeans cause earthquakes’ Pakistan hoax story“ Al-Arabiya. 31. V. 2015 <<http://english.alarabiya.net/en/variety/2015/05/31/Pakistani-cleric-calls-for-war-against-jeans-wearing-women-.html>> [19. IV. 2018].

66 Více viz „How Mars became haram: A guide to freaky fatwa news.“ in MuslimMonitor. 25. II. 2014. <<https://muslimmatters.org/2014/02/25/how-mars-became-haram-a-guide-to-freaky-fatwa-news/>> [20. IV. 2018].

67 Barker 2013.

68 Příkladem je vliv falešné fatwy šířené portálem Aaj Tak o konzumaci masa manželky na mezikonfesionální napětí v Indii v roce 2017.

funkci analytickou („podívejte, jak je ten islám zlý“) a ověřovací („islám je zlý právě proto, že“), méně již funkci aktivizující masu k jednání proti islámu a muslimům. Analytická funkce znamená „*analýzu (a pokřivení) učení islámu a jeho textuálních pramenů*“ a z uživatelů našich hoaxů sem spadá např. Raymond Ibrahim. Ověřující funkce znamená „*reportáž jinak těžko dosažitelných poznatku o islámu a muslimech z první ruky*“ jako u Walida Shoebata. Aktivizující funkce znamená „*přenášení anti-islámského poselství do státní správy na lokální i celostátní úrovni*“ a příkladem je činnost Pamelly Geller.⁶⁹

Signifikantní a svébytnou kategorií byla i skupina fatew nijak nespádajících do anti-islámského diskursu, z nichž naopak vyplývají liberální či progresivistické tendence. Příkladem takové je zpráva, že Chálid al-Džandí, významný egyptský učenec z al-Azharu měl v rozhovoru prohlásit, že pití alkoholu je povoleno, pokud se konzument neopije.⁷⁰ Původní novinový článek sdílený na Twitteru získal za dva dny 34 000 sdílení, zatímco skutečný šejchův rozhovor na YouTube jen 8 000.⁷¹ Ve skutečnosti učenec pouze definoval, co jsou opojné nápoje, jako „*ty, které v určitém větším množství opíjejí a jsou proto zakázány i v množství menším.*“⁷² Podle jiné měl saúdskoarabský učenec Ahmad ibn Kásim al-Ghámídí cestou Twitteru oznámit, že ženy nejsou povinny nosit na vlasech šátek. Ve skutečnosti se vyslovil, že není povinností zahalit si tvář a nedorozumění vzniklo nepochopením odkazovaného islámsko-právního konceptu *hidžáb*, jak lze snadno ověřit porovnáním arabského tweetu a jeho anglického překladu.⁷³

Další zcela jinou kategorii pak představují falešné fatwy o tom, že určité produkty obsahují substance, které je v islámu zakázáno konzumovat. Slouží k nekalému konkurenčnímu boji potravinářských firem v prostředích s velkým zastoupením muslimských zákazníků. Příkladem je fatwa zakazující margaríny Flora z důvodu obsahu šarí'atsky nepřipustných přísad pocházejících z vepřového sádla.⁷⁴

---

69 Ali et al. 2011, 569.

70 „*Drinking Liquor Without Getting Drunk Not Sinful: Islamic Scholar*“ in Egyptian Streets. 13. II. 2017. <<https://egyptianstreets.com/2017/02/13/drinking-liquor-without-getting-drunk-not-sinful-islamic-scholar/>> [20. IV. 2018].

71 „*The Fake Fatwa That Went Viral*“ in Islam21c. 15. II. 2017. <<https://www.islam21c.com/special/web-posts/the-fake-fatwa-that-went-viral/>> [20. IV. 2018].

72 Viz nahrávka al-Gendí, Chálid. 2017. La'allahum jafkahún – hukmu l-aimmati l-arba'ati fi (nadžasati l-chamr) hali l-chamru nadžasun <<https://www.youtube.com/watch?v=9FWVaHxdn84>> [20. IV. 2018].

73 Viz Allilou 2014.

74 Viz Daries 2017.

5. ZÁVĚR

Podle Všeobecné deklarace práv člověka, přijaté OSN v roce 1948, ke které se přihlásila i ČR a SR, je právo na informace jedním z přirozených lidských práv. Znamená svobodu vyhledávat, přijímat a šířit informace obecně, tedy i o fatwách a islámu. Navzdory tomu, že dezinformace jsou časté a existují etické kodexy i zákony proti šíření poplašných zpráv či nenávistné rétorice,⁷⁵ postihy bývají poměrně benevolentní. V našem případě se vzhledem k tematice navíc přidává také poměrně silná a tradiční nedůvěra až antipatie části nemuslimského evropského, či šířeji západního publika vůči islámu a muslimům.

Dosavadní strategie boje proti hoaxům a fake news včetně falešných fatew bývají zatíženy jednak vlastním ideologickým pohledem⁷⁶ a druhak nedůvěrou veřejnosti v instituce, které ho zastávají, tedy především vlády, administrativa EU, neziskové organizace a tradiční media. Tento handicap naráží na psycho-sociologické mechanismy řídící změnu veřejného mínění. Více než na kvalitě argumentace záleží na jejím původu a přesvědčení příjemce o tom, zda je daný zdroj spolehlivý, či nikoli. U zdroje vnímaného jako spolehlivější dochází mnohem spíše ke změně názoru na základě poskytnutých informací, bez ohledu na jeho odbornou a argumentační úroveň (+23% vs. +6,6%).⁷⁷ Odpor vůči změně názoru či přesvědčení bývá navíc tím větší, čím větší je míra zakořeněnosti daného přesvědčení v dané skupině.⁷⁸ I když se daný obsah nakonec prokáže jako hoax, propagandistický účel vzbudit pochybnost a nedůvěru už je splněn.

Příkladem ideologicky dostatečně slepé a proto neutrální alternativy v boji proti falešným zprávám je tzv. „psychologická vakcína“ cambridgeské univerzity ve formě internetové hry Bad News, jež situuje samotné hráče do úlohy tvůrce falešných zpráv, který má za úkol sbírat co nejvíce pozornosti virtuálních čtenářů i za pomoci úskočných triků mediální manipulace.⁷⁹ Další strategie spočívá v (1) zapamatování si šířitelů a dlouhodobém sledování jejich chování, (2) zvýšení úsilí na odhalení podvodu, vytrvalé studium, kritické myšlení a opatrná skepse a (3) budování si pojistných rezerv pro případ včasného nerozpoznání hoaxu. Důležité je hledat skrytá poselství, rozpory, vzájemné vztahy aktérů a jejich motivace. Většina manipulací je

75 Jde zejména o: § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob; § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod; § 357 Šíření poplašné zprávy; a § 184 Pomluva, v jejich příslušných odstavcích a písmenech.

76 Velké množství iniciativ proti hoaxům a fake news vzniká v kruzích ideologicky motivovaných postmoderním liberalizmem, multikulturalizmem, eurofederalizmem a politickými proudy moderní západní levice, což lze pochopit i částečně vysvětlit neliberálním charakterem velkého množství těchto obsahů, představujících pro dané kruhy hmatatelné ideologické ohrožení.

77 Kunczik & Zipfel 2006, 163-164.

78 Kunczik & Zipfel 2006, 171.

79 Více o hře na <<https://www.getbadnews.com/#intro>> [19. IV. 2014].

součástí širší názorové agendy sdílené jako celek, jen minimum lidí si buduje názory eklekticky a ještě méně jich témata sami postulují. Určitý názor na jednu problematiku bývá s jiným názorem na druhou nesouvisející problematiku spjat významně častěji, než by na základě prosté pravděpodobnosti být měl.

Přínosem je také pochopení pojmu fatwa jak ze strany muslimů tak i nemuslimů. V případě fatwy jde vždy o vyjádření odborného názoru, posudek konkrétního islámsko-právního odborníka na určitém místě v určitém čase, nikoli o formulaci závazného pravidla. Tedy ať je to s pravdivostí určité fatwy jakkoli, toto nikdy nutně neznamená, že se touto jednou konkrétní fatwou musí zákonitě řídit všichni muslimové na všech místech po všechny časy. V neposlední řadě by muslimské menšiny v koordinaci se státy, v nichž žijí, měly vytvářet vlastní tělesa vydávající fatwy, případně přejímající cizí fatwy od kvalifikovaných jedinců i institucí v muslimském světě, resp. státech s muslimskou většinou.

Fenomén falešných fatew podporuje tezi o existenci nezávislého diskurzu anti-islám. Tento v případě přesahu k reálným muslimům může, byť nikoli nutně, ústít až v islamofobii ve smyslu právně postižitelného aktu nepřátelského jednání. Častěji je ovšem odrazovým můstkem pro vnitropolitické spory a zbraní v informační válce uvnitř různých skupin muslimů i nemuslimů. Protimumský diskurs se jich pak chápe až druhotně pro vlastní propagandistické účely.

Anti-islám je v soudobém kontextu maladaptivní kulturní strategií zamezující poznání jinakého a blokující konstruktivní interakce mezi muslimy a nemuslimy v globalizované společnosti. Vzhledem k jeho hluboké zakořeněnosti ve zúčastněných kulturách mu není možné přímo čelit, neboť by šlo o nepřipustnou cenzuru či autocenzuru. Nutno však nalézat nové, konstruktivnější a inkluzivnější interpretace sporných a palčivých kulturních prvků a rovněž takový způsob slovníku, umožňující hovořit i o četných problematických aspektech soužití s muslimskými komunitami, které nebudou ani zatíženy anti-islámem, ani produkovat islamofobii, ale ani z důvodu politické korektnosti oplošťovat realitu, jako například zbavovat pojem *džihád* jeho souvislosti s válečnictvím, anebo naopak jeho spirituální náplně.⁸⁰

Pro komplexní pochopení fenoménu nutno uvést i to, že existují i falešné fatwy, které s anti-islámem vůbec nesouvisí. Vznikají z příčin interkulturních nedorozumění, z důvodů nekalého konkurenčního boje či prostého nepochopení humoru, ironie a satiry.

---

80 Více viz Moore 2012, 179-187.

6. BIBLIOGRAFIE

Primární literatura:

Ibn Báz, 'Abdul'azíz ibn 'Abdilláh. aš-Šuwaj'ir, Muhammad ibn Sa'd (ed.) 2010. *Madžmú'u fatáwá li-'allámati 'Abdil'azíz ibn Báz*. Rijád: Dáru l-Kásim lin-našr.

Ibn Báz, 'Abdul'azíz ibn 'Abdilláh. 1982. *al-Adilletu n-naklijatu wa l-hissíjatu 'alá imkáni s-su'údi ila l-kawákibi wa 'alá džarajáni š-šamsi wa l-kamari wa sukúni l-ard*. Rijád: Maktabatu r-Rijádi l-hadísija.

az-Zahábí, Muhammad ibn Ahmad. al-Arnáút, Šu'ajb (ed.) 1985. *Sijaru a'lámi n-nubalá'*, Bejrút: Muassasatu r-risála.

Sekundární literatura:

Ahmed, Shahab. „Ibn Taymiya and the Satanic verses“ in *Studia Islamica* 1998(2): 87.

Ali, Wajahat. Clifton, Eli. Duss, Matthew. Fang, Lee. Keyes, Scott. Shakir, Faiz. „Strah d.d.: Korijeni islamofobijske mreže u Americi.“ in Alibašić, Ahmet. Jusić, Muhammed. 2014. (eds. a překl.) *Islamofobija - pojam, pojava, odgovor*. Sarajevo: CNS, 230-233.

Allievi, Stefano. 2006. „How and Why “Immigrants” became “Muslims”“ in “ISIM Review”, 18: 37.

Al-Shaikh-Ali, Anas. „Islamofobični diskurs prerušen u likovnu umjetnost i književnost“ in Alibašić, Ahmet. Jusić, Muhammed. 2014. (eds. a překl.) *Islamofobija - pojam, pojava, odgovor*. Sarajevo: CNS, 469 – 501.

Attar, Fahrettin. 2017. „Fetva“ in Alibašić, Ahmet (překl. a edit.) et al. *Institucije islamske civilizacije*. Sarajevo:CNS, str. 222-243.

EUMC. 2006. *Muslims in the European Union - Discrimination and Islamophobia*. K dispozici online na fra.europa.eu/sites/default/files/fra.../156-Manifestations_EN.pdf [20. V. 2018].

Ilowiecki, Maciej Tadeusz. Žantovský, Petr (překl.) 2008. *Manipulace v mediích*. Praha: Univerzita J.A. Komenského.

Kunczik, Michael. Zipfel, Astrid. Rešetar, Anika. Sušilović, Dubravka. (překl.) 2006. *Uvod u znalost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Smjerokaz 2000.

Laoust, Henri. 1986. “Ibn Taymiyya.“ in *The Encyclopaedia of Islam*. Leiden: BRILL, 951-954.

Linhartová, Lenka. „Muslimové a protimuslimské skupiny ve zprávách vybraných bezpečnostních složek České republiky“ in Topinka, Daniel. (ed.) 2016. *Muslimové v Česku. Etablování islámu a muslimů na veřejnosti*. Brno: Barrister&Principal., str. 174-182.

Linhartová, Lenka. Janků, Tomáš. „Muslimové o Češích. Anketa mezi muslimy.“ in *Muslimové v Česku. Etablování islámu a muslimů na veřejnosti*. Brno: Barrister&Principal., str. 167-181.

Moore, James R. 2012. „A Challenge for Social Studies Educators: Teaching about Islam, Jihād, and Shari’ah Law.“ in *The Social Studies*, 103:5, 179-187.

Ramonet, Ignatio. Pacvoň, Michal (překl.) 2003. *Tyranie medií*. Praha: Mladá fronta.

Said, Edward. „The clash of definitions.“ In: Qureshi, Emran; Sells, Michael A. 2003. *New Crusade – constructing the muslim enemy*, New York: Columbia university press, 68-88.

Saldaña, Johnny. 2009. *The Coding manual for qualitative researchers*. Los Angeles: SAGE.

Topinka, Daniel. (ed.) 2016. *Muslimové v Česku. Etablování islámu a muslimů na veřejnosti*. Brno: Barrister&Principal.

Vakil, Abdoolkarim. „Je li islam u „islamofobija“ isto što i islam u „antiislam“?“ in Alibašić, Ahmet. Jusić, Muhammed. 2014. (eds. a překl.) *Islamofobija - pojam, pojava, odgovor*. Sarajevo: CNS, .

Vosoughi, Soroush. Roy Deb. Aral, Sinan. 2018. „The spread of true and false news online“ in *Science*, 359: 6380, str. 1146-1151.

Walsh, J.R. 1991. „Fatwa“ in Lewis, Bernard et al. 1991. *Encyclopaedia of Islam*. Leiden: Brill, str. 866-867

Watson, Peter. 2007. *Psychology and race*. New Brunswick: Aldine Transaction.

Internetové zdroje:

Allilou, Aziz. „Saudi Cleric Says Women Are not Required to Wear Hijab, Can Put Makeup“ in Morocco World News <<http://www.moroccoworldnews.com/2014/12/146196/saudi-cleric-says-women-are-not-required-to-wear-hijab-can-put-makeup/>> [19. IV. 2018].

Bad news. <<https://www.getbadnews.com/#intro>> [19. IV. 2014].

„Čo je to hoax?“ in Hoax.sk. Online na <<https://hoax.sk/co-je-to-hoax/>> [k 19. IV. 2018].

„Drinking Liquor Without Getting Drunk Not Sinful: Islamic Scholar“ in Egyptian Streets. 13. II. 2017. <<https://egyptianstreets.com/2017/02/13/drinking-liquor-without-getting-drunk-not-sinful-islamic-scholar/>> [20. IV. 2018].

„Egypt's 'plans for farewell intercourse law so husbands can have sex with DEAD wives' branded completely false“ in Daily Mail. 26. IV. 2012. <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2135434/Egypt-s-plans-farewell-intercourse-law-husbands-sex-DEAD-wives-branded-completely-false.html#ixzz1tAMlrfB>> [18. IV. 2018].

„How Mars became haram: A guide to freaky fatwa news.“ in MuslimMonitor. 25. II. 2014. <<https://muslimmatters.org/2014/02/25/how-mars-became-haram-a-guide-to-freaky-fatwa-news/>> [20. IV. 2018].

„How to Spot Fake News“ in IFLA blogs. 27. I. 2017. <<https://www.ifla.org/publications/node/11174>> [19. IV. 2018].

„International Fact-Checking Network factcheckers' code of principles“ in Poynter. 15 IX. 2016. <<https://www.poynter.org/international-fact-checking-network-fact-checkers-code-principles>> [19. IV. 2018].

„Media falls for 'jeans cause earthquakes' Pakistan hoax story“ Al-Arabiya. 31. V. 2015 <<http://english.alarabiya.net/en/variety/2015/05/31/Pakistani-cleric-calls-for-war-against-jeans-wearing-women-.html>> [19. IV. 2018].

„Saudi cleric denies issuing fatwa 'allowing husbands to eat wives in case of extreme hunger“ in The Express Tribune. 10. IV. 2015. < <https://tribune.com.pk/story/867348/saudi-cleric-denies-issuing-fatwa-allowing-husbands-to-eat-wives-in-case-of-extreme-hunger/>> [19. IV. 2018].

„The Fake Fatwa That Went Viral“ in Islam21c. 15. II. 2017. <<https://www.islam21c.com/special/web-posts/the-fake-fatwa-that-went-viral/>> [20. IV. 2018]

Barker, David „Don't Fall for the Crazy Fatwa – It's Either False or Just an Opinion“ in Patheos. 10. I. 2013. <<http://www.patheos.com/blogs/altmuslim/2013/01/dont-fall-for-the-crazy-fatwa-its-either-false-or-just-an-opinion/#igCWvHCv6rkiJWUe.99>>“ [19. IV. 2018]

Black, Ian. Hawramy, Fazel. „Isis denies ordering that all girls in Mosul undergo FGM“ in The Guardian. 24. VII. 2014. <<https://www.theguardian.com/world/2014/jul/24/isis-deny-ordering-fgm-girls-mosul>> [19. IV. 2018]

Chumley, Cheryl K. „Saudi cleric: Prohibit women from using air conditioning“ in Washington Times. 17. V. 2013. <<https://www.washingtontimes.com/news/2013/may/17/saudi-cleric-prohibit-women-using-air-conditioning/#.UZ-C7tA5PQ4.facebook>> [19. IV. 2018].

Daries, Mishka. „Flora margarine hoax message“ in Muslim Judicial Council. 20. X. 2017. <<http://mjc.org.za/2017/10/20/flora-margarine-hoax-message/>> [19. IV. 2018].

Durmić, Amir. 2015. „Ibn Bazova fetva o (ne)okretanju planete Zemlje – istina i zablude“ in el-Asr. Online na <<http://el-asr.com/tekstovi/ibn-bazova-fetva-o-ne-okretanju-planete-zemlje-istina-i-zablude/>> [19. IV. 2018]

al-Džandí, Chálid. 2017. La'allahum jafkahún – hukmu l-aimmati l-arba'ati fí (nadžásati l-chamr) hali l-chamru nadžasun <<https://www.youtube.com/watch?v=9FWVaHxdn84>> [20. IV. 2018].

Hägglund, Helena. Carlshamre, Sam. „Necrophilia law: How Western media savors Islamophobia“ in Egypt Independent. 9. V. 2012. <<http://www.egyptindependent.com/necrophilia-law-how-western-media-savors-islamophobia-please-copyedit-and-publish-asap/>> [19.IV.2018].

Hunt, Elle. „What is fake news? How to spot it and what you can do to stop it.“ in The Guardian, 17. XII. 2016. <<https://www.theguardian.com/media/2016/dec/18/what-is-fake-news-pizzagate>> [18. IV. 2018].

Ibrahim, Raymond. „Islam's insanities: All just a 'hoax'?“ in Frontpage Mag. 10.X. 2012. <<https://www.frontpagemag.com/fpm/147817/islams-insanities-all-just-hoax-raymond-ibrahim>> [19. IV. 2018].

Mack, Adrian. „Did an Islamic cleric really ban women from touching cucumbers?“ in The Georgia Straight. 6. XII. 2011 <<https://www.straight.com/blogra/did-islamic-cleric-really-ban-women-touching-cucumbers>> [19. IV. 2018].

Mousaji, Sheila. „Cucumber “fatwa” seems to be only shoddy reporting - updated 12/13“ in The American Muslim. 9. XII. 2011. <<http://theamericanmuslim.org/tam.php/features/articles/cucumber-fatwa/0018900>> [19. IV. 2018].

Nasr, Wassim. 2013 „Are the reports of a Syrian 'sex jihad' a hoax?“ in The Observers. 10.I.2013 <<http://observers.france24.com/en/20131001-sex-jihad-hoax-questions-syria>> [19. IV. 2018].

Planas, Roque. „Fatwa banning Muslim women from touching bananas and other penis-shaped foods makes Internet rounds“ in New York Daily News. 11. XII. 2011. <<http://www.nydailynews.com/news/world/supposed-fatwa-bans-women-touching-bananas-cucumbers-article-1.989930>> [19. IV. 2018].

Richardson, Robin. 2013 Definitions and manifestations. Pro Islamophobia in Czech Republic and Europe. Praha 23. 5. 2013: sborník příspěvků z konference Online na: <<http://www.insaan.cz/docs/Robin%20Richardson.pdf>> [k 20. V. 2018]

Spencer, Richard. „Islamic State 'fatwa' ordering FGM 'likely to be a hoax“ in The Telegraph. 25. VII. 2014.

<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10991023/Islamic-State-fatwa-ordering-FGM-likely-to-be-a-hoax.html>> [19. IV. 2018].

Varghese, Johnlee. „Hoax or Truth: Top Saudi Cleric's Fatwa Allows 'Man to Chop off and Eat Wife' When Extremely Hungry“ in International Bussines Times. 9. IV. 2015

<<https://www.ibtimes.co.in/hoax-truth-top-saudi-clerics-fatwa-allows-man-chop-off-eat-wife-when-extremely-hungry-628704>> [19. IV. 2018].